

COMMUNICATIE EN BEGRAZING BIJ NATUURMONUMENTEN

M.P.M.H. van de Klashorst & R. Kreetz

Vervaarlijk uitzijnde koeien in het bos waar je dagelijks je wandeling maakt. Hekwerken op plaatsen waar je ze niet gewend bent. Maar ook vertederende Hooglanderkalfjes drinkend bij hun moeder. Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer wilden de gebruikers van het bosgebied Berkenheuvel niet onvoorbereid met een beheermaatregel als begrazing confronteren. Daarom hebben zij de bewoners en gebruikers bij de plannen betrokken.

Berkenheuvel ligt in het Nationaal Park Drents-Friese Wold waar integrale begrazing in de toekomst een belangrijke beheermaatregel zal zijn. Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer beheren elk een deel van het bosgebied dat in 1998 van een runderkerend raster is voorzien. Beide organisaties vonden het belangrijk dat omwonenden en gebruikers goed op de hoogte waren van de noodzaak van de

beheermaatregel, de achtergronden van begrazing en de praktische uitvoering. Daarnaast wilden zij de betrokkenen de kans geven mee te praten over de plaats van het raster, de locatie van doorgangen en de toegankelijkheid in het algemeen. Ook was het nodig de gebruikers te vertellen hoe zij met de dieren om moeten gaan. De belangrijkste doelgroep waren aanwonenden en inwoners van Diever. Zij

wandelen veel in het gebied. Vaak met een hond, al dan niet aangelijnd. Andere belangrijke groepen waren de meners van aanspanningen, recreatie-ondernemers en bestuurders. Er is een doordacht communicatieproces opgezet tussen beheerders en gebruikers. Centrale begrippen waren wederzijds respect en vertrouwen en een open dialoog. Er kon veel onrust worden weggenomen en het begrazingsproject werd op verschillende punten aangepast. Dit leverde geen vertraging op en werkte nauwelijks kostenverhogend. In het licht van de toekomstige beheerstrategieën van het park, zijn beide beherende organisaties enthousiast over deze wijze van communiceren. De toon is gezet voor een goed overleg tussen beheerders en gebruikers. Betrokkenen ervaren dat hun inbreng serieus wordt genomen en zien dat dit uitmondt in concrete effecten. Deze interactieve communicatie over begrazing in de Berkenheuvel is geen uitzondering. Natuurmonumenten heeft er inmiddels ook elders met succes erva-

84

Het is nodig om recreanten uit te leggen hoe ze met grote grazers om moeten gaan . . .

. . . en dat kadavers een onderdeel zijn van de natuur.

ring mee opgedaan. Met de intrede van grote grazers in verschillende natuurgebieden, zijn medewerkers bijna dagelijks geconfronteerd met belangstelling en vragen van pers, publiek, collega's, studenten en vakgenoten. In het veld, tijdens excursies, via brieven en in de bezoekerscentra. De belevingswaarde van de dieren varieerde bij het grote publiek ook nogal. Velen vonden het prachtig, maar ook maakten veel mensen zich zorgen om aspecten als veiligheid voor wandelaars, dierengezondheid en de effecten van de begrazing op de begroeiing.

Naast begrip en draagvlak kweken voor begrazingsbeheer en het belang voor de natuur daarvan, is het omgaan met en anticiperen op behoeften van publiek een ingang die duidelijk het stempel van de jaren negentig draagt. De sterk toegenomen mondigheid van leden, recreanten en omwonenden levert naast waardering ook kritiek en discussie op. Natuurmonumenten zoekt de gebruikers van natuurgebieden daar om steeds vaker actief op in platforms, klankbordgroepen, contactcommissies en in bilateraal gebruikersoverleg. Soms ontstaan daarbij serieuze onderhandelingsituaties, maar in ieder geval ook meer begrip tussen gebruikers onderling en voor de dilemma's van de opzichters en toezichthouders. Veel meer communicatie in twee richtingen dus. Dat leidt tot verbetering van de toegankelijkheid van onze organisatie. Mensen van vlees en bloed zijn immers direct aanspreekbaar. Dat leidt ook tot het zoeken naar de marges in de beheersvies. Wat is nog acceptabel en wat niet? Dat leidt soms ook tot verbeterde toegankelijkheid van de natuurgebieden zelf of van de terreininrichting, bijvoorbeeld wat betreft de toepassing en plaatsing van begrazingsrasters. Deze tweezijdige communicatie leidt met name tot meedenken en grotere betrokkenheid van gebruikers bij de natuur in hun eigen leefomgeving en bij natuurbehoud in het algemeen. De deels samen met de gebruikers ontwikkelde beheersvisie is inmiddels geboren!

M.P.M.H. van de Klashorst & R. Kreetz zijn beiden als communicatieadviseurs werkzaam bij Vereniging Natuurmonumenten.

RUIM BAAN VOOR DE EUROPESE EHS

G.W.T.A. Groot Bruinderink, D.R. Lammertsma & R. Hengeveld

Op Europees niveau was het aantal bedreigde diersoorten en het tempo van de teloorgang van de natuur nog nooit zo hoog als nu. De tijd is rijp om die trend te keren. Dat wil zeggen dat het tijd is om te werken aan gebieden van een schaal en kwaliteit die tegemoet komt aan de eisen die duurzame, volwaardige populaties grote zoogdieren daaraan stellen.

In de terrestrische ecosystemen van onze klimaatzone bepalen de grote herbivoren door vraat, betreding, bemesting en andere effecten in belangrijke mate de samenstelling en structuur van vegetatie en landschap. Vanwege hun belangrijke effect op de biodiversiteit van ecosystemen, worden ze 'sleutelsoorten' genoemd. Predatoren als lynx en wolf dempen aantalsfluctuaties en sturen hun terreingebruik, zodat ook de predatoren aanwezig behoren te zijn in soortenrijke, natuurlijke ecosystemen. Grote herbivoren in semi-natuurgebieden vervulden daarnaast traditioneel in veel samenlevingen een belangrijke economische rol. Ook voor de eigentijdse natuurbeheerder vormt de integratie van ecologische en socio-economische doelstellingen één van de belangrijkste uitdagingen.

Ruimte-eisend

Populaties grote zoogdieren kunnen slechts op natuurlijke wijze duurzaam voortbestaan wanneer wordt voldaan aan hun eisen op het gebied van voedsel, water, beschutting en plaatsen voor de voortplanting. Deze leefomstandigheden kunnen wisselen op verschillende schalen van tijd en ruimte, bijvoorbeeld in de vorm van seizoenen met wisselend voedselaanbod. De wijze waarop grote herbivoren seizoenen met een slecht voedselaanbod overbruggen, bestaat uit een combinatie van foerageren op inferieur voedsel, aanspreken van reserves, verlagen van de energiebehoefte of migreren naar plaatsen met een beter voedselaanbod of een milder klimaat. Daarom zullen natuurlijke dichtheden veelal fluctueren. Het lokaal uitsterven van (deel)populaties en het herstel door

kolonisatie horen daar bij. Het uitsterven van (deel)populaties betekent hoe dan ook een verlies van genetische variatie binnen de soort.

Voor de grote zoogdieren van de gematigde zone zijn grote leefgebieden nodig om aan de bovenvermelde eisen te kunnen voldoen. Hoé groot, hangt af van de kwaliteit van het leefgebied, uitgedrukt in de mate waarin aan de hierboven geschetste levensvoorwaarden wordt voldaan. Dit wordt duidelijk bij de homeranges van individuele dieren in goede en slechte leefgebieden (zie tabel). De omvang van soortarealen is vanzelfsprekend groter.

Het huidige leefgebied van het edelhert in Noordwest Europa

De actuele verspreiding van het edelhert in Noordwest-Europa is een goed voorbeeld van de problematiek rond grootschalige leefgebieden.

Voor het wilde zwijn, de wisent, het damhert en hun natuurlijke predatoren geldt in grote lijnen hetzelfde verhaal.

Het edelhert komt in bijna heel Europa voor, met uitzondering van het uiterste noorden van Scandinavië en Rusland. De grootste exemplaren leven in Midden Europa. Vertegenwoordigers van ondersoorten aan de randen van het verspreidingsgebied zijn kleiner. Het leefgebied van de laatste, min of meer vrij levende populaties edelherten in Duitsland en België wordt ernstig bedreigd vooral door versnippering. Hoe verder je in Europa vordert van oost naar west, hoe meer het oorspronkelijke trekgedrag van grote zoogdieren aan banden is gelegd.

In Nederland worden edelherten alleen